

Innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens høring 6. mars 2023

Museumsforbundet legger til grunn at forsoning har en tillitsbasert og likeverdig relasjon som mål. En relasjon hvor uretten anerkjennes som sannhet og beklages, og hvor skade og negative konsekvenser forsøkes reparert og gjenopprettet. Forsoning innebærer endring. Selv om de gjenopprettende tiltakene i første rekke må gjelde de som ble utsatt for urett under fornorskningspolitikken, forutsetter forsoning majoritetsbefolkningens aktive deltakelse. Fornorskningspolitikken rammet også fellesskapet og majoritetsbefolkningen. Det er eksempelvis stor kunnskapsmangel om urfolk og de nasjonale minoritetene og vi mangler også et felles språk og begrepsapparat om det som skjedde. På museumsfeltet er det uklare ansvarsforhold og kunnskapsmangel. Det skaper berøringsangst. Museene som har ansvar for samer, kvener, norskfinner og skogfinner har store ressursbehov og deres sentrale rolle i forsoningsarbeidet forutsetter kapasitetsbygging.

Fornorskningspolitikken skrev urfolk og de nasjonale minoritetene ut av det norske fellesskapet. De kulturhistoriske og arkeologiske museene som vokste frem i løpet av 1800-tallet fremmet en nasjonal hovedfortelling om at ett land er lik ett folk, og at en nasjon er tuftet på én etnisk gruppe. Nordmenn ble fremstilt som kulturfolk og bærere av norsk kultur, mens eksempelvis samene ble fremstilt som naturfolk. Det oppstod et skille mellom norsk historie og samisk etnografi både i vitenskapelige tekster og i museumsutstillinger. Urfolk og nasjonale minoriteters samfunn og kultur ble ansett som statiske uten tidsdimensjon og evne til utvikling. Endringer ble knyttet til oppløsning, kulturelt forfall og tap av identitet i møte med det moderne. Det etnografiske bildet var at disse kulturene var døende og eldre museumsutstillinger er kritisert for å ha et stereotypisert bilde av blant annet samene. Det er først på 1980-tallet vi kan snakke om samisk historie og arkeologi som akademiske felt og de samiske museene er unge og enda i en oppbyggingsfase.

De siste tiårene har det skjedd store endringer knyttet til urfolk og nasjonale minoriteters rettigheter internasjonalt og i Norge. Dette gjenspeiles også i Stortingsmeldingen om museer (Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet — Tillit, ting og tid*) og i museers samfunnsoppdrag og i ansvarsfordelingen mellom museer. Flere museer bidrar til å øke kunnskap om samer og nasjonale minoriteter. De museene som har ansvar for samer, kvener og norskfinner spiller en avgjørende rolle i kulturarvssammenheng; i kunnskapsoppbygging, forskning, formidling og som identitetsskapere.

Vi ønsker kommisjonen tar hensyn til følgende forslag til tiltak:

Vi viser til Truth and Reconciliation Commission of Canada. Fire av tiltakene den lanserte var direkte rettet mot arkiv, bibliotek og museer og behovet for en nasjonal gjennomgang av strategi og praksiser. Vi foreslår at kommisjonen tydeliggjør viktigheten av ABM sektoren og hva den kan bidra med i forsoningsarbeidet, og at kommisjonen understreker behovet for å stille nødvendige ressurser til disposisjon for disse.

Museumsforbundet ønsker likeverdighet mellom samiske, kvenske og skogfinske museer og institusjoner og de norske, både ressursmessig (økonomisk) og faglig. De samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske museene er underfinansiert og det er behov for en betydelig kapasitetsbygging for at de skal kunne ha tilstrekkelige ressurser for å dokumentere og forske på, forvalte og formidle materiell og immateriell kulturarv som er gått tapt for mange. Museumsmeldingen (Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet — Tillit, ting og tid*) poengterer at museene er en viktig arena for ivaretagelse av språk. Samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske museenes rolle som formidlere og ivaretagere av lokale språktradisjoner er viktig. Koblingen mellom materielle gjenstander og immateriell kunnskap legger til rette for en unik arena for bevaring, tilbaketakelse og utvikling av lokale språktradisjoner.

Den nasjonale politikken i forhold til museumssektoren må gi klarere føringer i forhold til roller og ansvarsforhold. Det er uavklarte økonomiske ansvarsforhold mellom Sametinget, Kulturdepartementet, fylkeskommuner og kommuner. Fylkeskommuner og kommuner unnlater i stor grad å ta ansvar. Sametinget overtok forvaltningsansvaret for de samiske museene i 2002. Sametinget har ikke økonomiske ressurser for å imøtekomme de faglige behovene.

Museer er ofte de eneste lokale aktørene for å ta imot skoleklasser og drive aktiv formidling. Styrking av samiske, skogfinske og kvenske museers driftsbudsjett vil gi grunnlag for flere stillinger, økt formidling, kunnskapsproduksjon og aktivt arbeid med å bygge forståelse og forsoning.

Museumsforbundet anbefaler at ansvaret for samfunnsopplysning om de nasjonale minoritetenes kultur og historie må utvides til flere institusjoner, inkludert utdanningssystemet. Det bør vurderes å opprette et nasjonalt senter for forsoning slik det ble gjort i Canada. De kan i samarbeid med sentrale museer og andre institusjoner, utvikle en «sannhets- og forsonings-DKS og tilsvarende kulturell spaserstokk», andre undervisningsopplegg, vandretustillinger og andre tiltak som kan øke kunnskapsnivået. Et nasjonalt samarbeidsprosjekt som utvikler et undervisningsopplegg med forsoningsprosessen i Norge som tema vil muligens bidra til en dypere forståelse av de kampene samer, kvener, norskfinner og skogfinner står i dag. Erfaringene fra DEMBRA-prosjektet kan være aktuelle å se på.

Museumsforbundet mener at det bør iverksettes tiltak som løfter et samarbeid mellom de nødvendige instansene og institusjonene på en måte som kan formidle samisk, kvensk og skogfinsk kultur og historie på en etisk god måte. Dette innebærer at en aktivt forholder seg til Sannhets- og forsoningskommisjonens funn i samhandling med institusjoner som sitter på solid samisk, kvensk, norskfinsk og skogfinsk kulturkompetanse. Museumsforbundet ønsker å vektlegge viktigheten av samarbeid og kontinuerlig dialog i forsoningsarbeidet. En forsoningsprosess innebærer også å bli kjent med hverandres historier, her kan de norske majoritetsmuseene bidra som formidlere av samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske fortellinger. Selv om de samiske, kvenske og skogfinske museene sårt trenger økt kapasitet for å kunne delta i slikt samarbeid, må det også stilles midler til disposisjon for norske museer for slikt samarbeid.

I hovedstaden og de større byene der de kulturhistoriske museene, arkeologisk museer og kunstmuseer har stor rekkevidde både lokalt, nasjonalt og internasjonalt kan institusjoner som Norsk Folkemuseum, Nasjonalmuseet, KODE, MuST og universitetsmuseene i samarbeid med de samiske, kvenske og skogfinske museene, formidle samiske, kvenske og skogfinsk historie og kultur til et større publikum.

De norske museene er viktige i forsoningsarbeidet og må få en rolle i formidlingen av funnene i Sannhetskommisjonens rapport, ikke minst fordi de kan bidra til å endre den nasjonale hovedfortellingen. Museene har i dag et selvstendig ansvar for å ivareta f.eks. samisk kulturarv og mange norske museene har arkivmateriale og gjenstander av kvensk, norskfinsk, skogfinsk og samisk opphav. Dette er kilder som kan komme mange til gode om en finner måter å arbeide med dette materialet på som kan øke kunnskapsgrunnlaget og kulturforståelsen mellom institusjonene og ikke minst for publikum.

Museer kan spille en viktig rolle i det kommende arbeidet med forsoning ved at de kan fungere som debattarena og «trygge rom» der Sannhetskommisjonens funn kan løftes opp og diskuteres.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866